

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та управління навчальним закладом

Кваліфікаційна робота
магістра
з теми: **«ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА МЕНЕДЖЕРА В ЗАКЛАДІ
ОСВІТИ ТА ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ»**

Виконала: здобувач вищої освіти
заочної форми навчання
ОП Управління навчальним закладом
спеціальності 073 Менеджмент
Аліна ВАСИЛЕНКО

Науковий керівник:
Світлана ПОЛЩУК,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та управління
навчальним закладом

Рецензент:
Тетяна ДУТКЕВИЧ,
кандидат педагогічних наук,
професор кафедри психології освіти

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ УПРАВЛІННЯ	7
1.1. Організаційна культура сучасних закладів освіти, її поняття та зміст	7
1.2. Структура, функції та сутнісні характеристики організаційної культури	19
РОЗДІЛ ІІ. ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МЕНЕДЖЕРА ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ	31
2.1. Психологічні умови підготовки керівників та педагогічних працівників до розвитку організаційної культури закладів загальної середньої освіти ...	31
2.2. Технологічний підхід як головний компонент організаційної культури	44
2.3. Механізм та умови формування організаційної культури менеджера ...	58
ВИСНОВКИ	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	74

ВСТУП

Сучасні тенденції реформування вітчизняної освітньої системи зумовлюють виникнення нової управлінської філософії, що ґрунтується на особистісно-діяльнісному підході до здійснення управління закладом загальної середньої освіти, оскільки саме управління забезпечує цілеспрямовану діяльність усіх суб'єктів, яка направлена на становлення, стабілізацію, оптимальне функціонування та обов'язковий розвиток школи. Це дає нам підстави стверджувати, що ефективна робота управлінського персоналу в умовах ринкових відносин можлива тільки при високому рівні організаційної культури управління. Саме організаційна культура є важливим чинником і функціональним складником загальної стратегії організаційного розвитку закладу загальної середньої освіти. Однак, як свідчать проведені дослідження, спостерігаються протиріччя між розумінням необхідності використання фактору організаційної культури в управлінні навчальними закладами і відсутністю стратегії її формування та розвитку.

Зважаючи на все вище сказане, ми можемо констатувати, що важливим напрямом діяльності освітніх організацій у сучасних умовах є проектування розвитку організаційної культури закладів загальної середньої освіти. У свою чергу проектування розвитку організаційної культури неможливе без здійснення всебічної оцінки її стану в конкретних навчальних закладах.

В цьому контексті особливо актуальною проблемою є визначення складових формування та розвитку організаційної культури управління школою в сучасних умовах, яка притаманна, в першу чергу, керівникові і дає можливість досягти більш злагодженої роботи педагогічного колективу, раціонально використовувати робочий час, фізичні та духовні сили, підвищувати професійний рівень персоналу шкільної організації.

Досліджуючи важливість організаційної культури керівника (менеджера) навчального закладу, слід відмітити, що сучасний керівник усвідомлює оптимістичний підхід до дійсності, є стійким у стресових ситуаціях, активізується в умовах кризи, залишається стійким для учня і

колективу важливим суб'єктом їх соціалізації з характерною для нього професійною та організаційною культурою. Саме організаційна культура керівника закладу загальної середньої освіти є підґрунтям формування організаційної культури учня, вчителя і навчального закладу.

Слід відмітити, що проблема організаційної культури керівника, її розроблення виникла не спонтанно, адже сучасна ситуація в нашій країні характеризується стрімкими змінами політичної, економічної, соціальної та культурної сфер людської діяльності. Це змушує змінювати підходи, методи, стилі виробничих відносин та поступово перетворювати жорстке субординаційне управління сучасними організаціями на мобільне і гнучке.

Звідси ми можемо зробити висновок про актуальність вибраної нами теми дослідження.

Слід відмітити, що ця тема дослідженні не є новою. Їй приділяли і приділяють увагу ряд провідних вітчизняних вчених: Г. Тимошко, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, С. Королюк, О. Мармоза, Ж. Серкіс, Л. Карамушка, В. Крижка, Є. Павлютенков, К. Ушаков, В. Виноградова, Б. Гаєвський, С. Кароліук, А. Вовчаак та інші, що ще раз підкреслює актуальність теми наших досліджень.

Об'єкт дослідження: управлінська діяльність менеджера закладу загальної середньої освіти.

Предмет дослідження: складові (засоби та методи) формування та розвитку організаційної культури управління школи в сучасних умовах.

Мета дослідження: розкрити структурно-змістову специфіку формування організаційної культури керівника закладу загальної середньої освіти.

Гіпотезою дослідження є виявлення нових підходів в осмисленні феномена організаційної культури, які пов'язані з вивченням організаційної культури керівника (менеджера) навчального закладу.

Визначена мета і висунута гіпотеза посприяли обґрунтуванню вирішення наступних **завдань:**

- дослідження особливостей формування організаційної культури менеджера закладу освіти;
- розгляд сутнісних характеристик організаційної культури;
- дослідити психологічні умови підготовки керівників (менеджерів) до розвитку організаційної культури;
- розкрити сутність технологічного підходу до підготовки педагогічних працівників організаційної культури;
- дослідити механізм та умови формування організаційної культури у менеджера освіти.

Організація дослідження. Для розв'язання окреслених завдань нами були використані наступні методи:

- теоретичні: особистісно-структурний аналіз; порівняльно-зіставний аналіз, з позиції яких була досліджена постановка проблеми (досліджувались наукові доробки провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, а також матеріали, розміщені в мережі Інтернет, з метою з'ясування науково-практичних здобутків, необхідних для успішного розв'язання проблематичних питань, які стосується теми наших досліджень); узагальнення, абстрагування тощо;
- обсерваційні: спостереження, метод рейтингу, самооцінки тощо, які безпосередньо дають можливість виявити (встановити) відносний рівень організаційної культури керівників навчальних закладів;

База дослідження. Basis наших досліджень є заклади загальної середньої освіти Кам'янець-Подільського району.

Наукова новизна:

- досліджено теоретичні основи формування організаційної культури менеджера закладу загальної середньої освіти;
- розкритий зміст психологічних умов підготовки керівників та педагогічних працівників, направлених на розвиток організаційної культури;
- розкрити механізм та умови формування організаційної культури менеджерів.

Апробація. Головні положення роботи доповідалися і обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки та управління навчальним закладом Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, а також на Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Організаційна культура як предмет теоретичного аналізу в науковому менеджменті» (12 травня 2022 року) з доповіддю «Досвід керівника у впровадженні організаційної культури сучасного закладу освіти».

Публікація:

Василенко А.В. Досвід керівника у впровадженні організаційної культури сучасного закладу освіти. *Збірник матеріалів Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (12 травня 2022 р.)*. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко, 2022. 84 с., С. 17-20.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох основних розділів, висновків, списку використаних джерел (81 позиція), таблиць та рисунків. Загальний обсяг роботи – 84 сторінки.

ВИСНОВКИ

Важливим напрямом діяльності менеджерів у закладах в умовах реформування вітчизняної освітньої системи є ефективне проектування розвитку їх організаційної культури. У свою чергу, проектування розвитку організаційної культури є неможливе без здійснення всебічної оцінки її стану в конкретних освітніх закладах.

Заклад загальної середньої освіти, як і будь-яка інша організація освітнього спрямування, не зможе на високому рівні проводити навчально-виховний процес учнівської молоді, якщо вона не буде адаптуватися до зовнішнього середовища, пристосовуватися до його змін, розробляти найбільш ефективні методи реагування. З іншого боку, заклад загальної середньої освіти повинен вміти створювати свій власний внутрішній простір, особливу внутрішню організаційну атмосферу і вирішувати задачі внутрішньої інтеграції (створення цілісності). Саме на вирішення цих завдань має бути націлена організаційна культура менеджера закладу загальної середньої освіти. При цьому слід відмітити, що організаційна культура менеджера не є сталим показником. Вона перебуває в постійних пошуках ефективних шляхів впливу на об'єкт і тому потребує постійного вдосконалення.

Зважаючи на актуальність цього питання, нами були проведені (зроблені) певні дослідження, які стосуються організаційної культури менеджера (керівника) в закладі освіти та виявлення пріоритетних шляхів її удосконалення, що дає нам змогу зробити наступні висновки:

- високоефективній діяльності навчального закладу, у великій мірі, сприяє науково-методична робота;
- з метою досягнення високої організаційної культури менеджером навчального закладу та його педагогічними працівниками необхідною умовою є створення відповідного освітнього середовища;
- формування керівника закладу загальної середньої освіти нової генерації, формування людини організаційної культури, від професійної

майстерності якої залежить як організація роботи закладу загальної середньої освіти, так і її результативність, прогнозована на творення конкурентоспроможної, висококультурної особистості випускника сучасного закладу загальної середньої освіти;

- розвитку організаційної культури менеджера закладу загальної середньої освіти сприяє застосування інтерактивних методів навчання;

- організаційна культура формується під динамічним впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, які задають вектор змін організаційної культури;

- проблемним на сьогоднішній день залишається пошук механізму, який би дозволив ефективно використати всі переваги організаційної культури (механізм формування організаційної культури – це сукупність елементів, інструментарію, технології та важелів, які забезпечують створення організаційної культури та її розвиток). За допомогою механізму створюється не тільки архітектурний контур організаційної культури, але й визначається спосіб її реалізації;

- організаційна культура формується поступово, тому що це тривалий, який протікає за відповідними правилами, має свою специфічну технологію та складається із багатьох етапів;

- формування організаційної культури здійснюється в певній послідовності (визначається мета – побудова дерева цілей формування організаційної культури; опис бажаної організаційної культури тощо).

Слід відмітити, що на сьогодні процес формування організаційної культури ще не закінчено, тому що динаміка змін в суспільному житті держави суттєво впливає на її становлення та розвиток. Зважаючи на такі фактори, ми розуміємо, що ця тема потребує подальшого вивчення.

Пріоритетними шляхами удосконалення організаційної культури менеджера в умовах сьогодення є: використання ціннісних орієнтацій, які представлені моральними чинниками, а також організаційних цінностей (це предмети, явища і процеси, які направлені на задоволення потреб усіх

учасників навчально-виховного процесу). Ці цінності є ядром, яке визначає культуру школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аллен Д. Как привести дела в порядок. Искусство продуктивности без стресса, 2001.Електронний ресурс. Режим доступу: 12230327/menedzhment/dilovi_yakosti <http://pidruchniki.ws/>.
2. Бабаєв В. Організаційна культура керівника: [навчальний посібник для спеціальності «Адміністративний менеджмент»] / В. Бабаєв, Н. Шаронова. Харків : НТУ «ХП», 2005. 260 с.
3. Бабенко Т. Формування особистості менеджера освіти. *Директор школи*. 2007. № 21-22.
4. Базилевич В. Професійна та гуманітарна національна культура сучасного спеціаліста: критерії і проблеми її формування у вузі / В. Базилевич, М. Поночовний // *Деякі аспекти формування національної культури студентської молоді : збірник наукових статей*. К. : ІЗМН, 1997. С. 5-28.
5. Бала О.І. Історія розвитку та формування терміну «корпоративна культура» / О.І. Бала, Р.Д. Бала // *«Маркетинг та логістика в системі менеджменту»: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції*. Львів : Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2006. С. 14-15.
6. Бандурка А.А. Психологія управління/А.А. Бандурка, С.П. Богарова, Є.В. Землянська. Харків, 1998. 484 с.
7. Бацмай С.А. Розвиток організації культури керівників навчальних закладів: гендерний аспект. [Електронний ресурс] Режим доступу : www.mp2.umo.edu.ua/content/uploads/2012/04/Бацмай.pdf.
8. Бех І. Педагогічна культура і розвиток соціальної зрілості особистості вчителя / І. Бех, В. Радул // *Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка*. Кіровоград, 2001.
9. Биков В.Ю. Методичні системи сучасних інформаційно-освітніх технологій / В.Ю. Биков // *Проблеми та перспективи формування*

- національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць / за ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО та О.Г. РОМАНОВСЬКОГО. Вип. 3. Х. : НТУ “ХПІ”, 2002. С. 73-83.
10. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н.М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. К. : «К.І.С.», 2004. С. 47-52.
11. Білецька О.О. Проблеми підвищення рівня організаційної культури підприємства. *Розвиток національної економіки: теорія і практика: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ – Тернопіль, 3-4 квітня 2015 р.)*. Тернопіль: Крок, 2015. Ч. 2. С. 33-34.
12. Бондарчук О.І. Актуальність проблеми психології: зб. Наукових праць інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / за ред. Максименка С.Д., Карамушки Л.М. К.: Міленіум, 2003. Т.1. . 10. С. 8-10.
13. Броницький О. Організаційна культура як інструмент підвищення ефективності функціонування ринкової системи : автореф. дис. ... канд. екон. наук.: 08.01.01. / О. Броницький. Х., 2003. 20 с.
14. Басюркіна Н.Й. Проблеми ефективного використання персоналу на підприємства України/ Н.Й. Басюркіна, Л.Н. Мартолога // *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*, 2016. Т. 15. Вип. 2. С. 63-72.
15. Буєва І.І. Формування корпоративної культури педагогічних співтовариств. *Світ освіти – освіта у світі*. 2007. № 3. С.73-79.
16. Василенька Н.І. Формування та використання персоналу в системі ресурсозабезпечення сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.04 / Н.І. Василенька; Львівський держ. аграрний ун-т. Л., 2007. 20 с.
17. Васильченко Л.В. *Управлінська культура і компетентність керівника*. Х. : Основа. 2007. 176 с.

18. Виготський Л.С. Психологія розвитку. М.: Вид-во Сенс; Вид-во Ексмо, 2005. 1136 с.
19. Воронкова В.Г. Менеджмент у державних організаціях : навчальний посібник / В. Г. Воронкова. К. : Професіонал, 2004. 256 с.
20. Воронько Л.О. Сучасний керівник у системі державної служби України: пошук оптимальної моделі. Державне управління: теорія та практика, 2013. № 2. С. 157-170. Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/ с.
21. Гончаров В.М., Іванов В.Л., Пропитень В.Ю. Держава і регіони. Серія «Економіка та підприємництво», 2006. №5. С. 93-97.
22. Гриньова М.Ф. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя: посібник. Харків: Основа, 1998. 300 с.
23. Гриценко Т.Б. Етика ділового спілкування: навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
24. Даниленко Л.І. Менеджмент інновацій в освіті. К. : Шкільний світ, 2007. 120 с.
25. Даниленко Л.І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах : [моногр.]. К. : Міленіум, 2004. 358 с.
26. Демиденко Л.М. Логістичний підхід до підвищення ефективності використання персоналу аграрних підприємств. Технологічний аудит та резерви виробництва, 2012. № 1. С. 35-38.
27. Дзюба Т.М. Педагогічна конфліктологія у загальноосвітньому навчальному закладі : [посібник для вчителів, керівників навчальних закладів]. Полтава, 2002. 126 с.
28. Дзюба Т.М. Формування психологічної готовності заступника директора школи до взаємодії з учителями в умовах конфлікту : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. К., 2007. 20 с.
29. Дідченко О.І. Економічна оцінка ефективності використання трудових ресурсів. Режим доступу: http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_7_185.pdf.

30. Дмитренко Г.А. Управління людськими ресурсами : навчальний посібник. Київ – Херсон : Олді Плюс, 2006.
31. Дмитренко Г.А. Формирование новой управленческой культуры в Украине: антропосоциальный поход. *Концентруючи увагу: корпоративна культура організацій ХХІ століття : зб. наук. праць / під заг. ред. Г.Л. Хаєта*. Краматорськ : ДДМА, 2003. С. 13-19.
32. Драч І.І. Формування творчої особистості у вищих навчальних закладах. Проблеми освіти: наук.- метод. зб. / Кол. авт. К. : Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. Вип. 37. С. 89-90.
33. Дудкевич Т.В. Практична психологія: [навчальний посібник] / Т.В. Дудкевич, О.В. Савицька. К. : Центр учбової літератури, 2007. 256 с.
34. Дудукало Г.О. Удосконалення механізму управління підприємством на засадах ефективного використання персоналу. Актуальні проблеми економіки, 2013. № 8. С. 55-59.
35. Економіка підприємства : Навч. посіб. / Н.М. Бондар, В.Є. Воротін, О.А. Гаєвський та ін.; За заг. ред. А.В. Калини. К. : МАУП, 2006. 352 с.
36. Ефективність управління загальноосвітньою школою : соціально-педагогічний аспект / Н.М. Островерхова, Л.І. Даниленко. Київ : Школяр, 1996. 302 с.
37. Єльнікова Г. Культура управлінської праці керівника загальноосвітнього навчального закладу. *Імідж сучасного педагога*, 2005. № 1-2 (50-51) С. 23-28.
38. Журавльова Л. П. Психологія емпатії : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 328 с.
39. Захарчин Г.М. Ціннісно-регулятивні аспекти організаційної культур підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми економіки та управління: зб. наук. праць, 2015. № 815. С. 46-50.

40. Зінченко Д., Ніколенко Е.»Управління розвитком ЗНЗ» / Д. Зінченко, Е. Ніколенко // «Директор школи». № 9. вересень, 2008. С. 84-89.
41. Іванова Т.Б. Корпоративна культура та ефективність підприємства: монографія / Т.Б. Іванова, Є.А. Журавльова. М: РУДН, 2011. 152 с.
42. Ільчук Г.І. Організаційна культура: особливості формування та оцінювання впливу на результати діяльності колективу. Науковий вісник НПТУ України : збірник науково-технічних праць. Львів: РВВ НПТУ України, 2011. Вип.21(18). 400 с.
43. Карамушка Л.М., Шевченко А.М. Організаційна культура загальноосвітніх навчальних закладів: науково-методичний посібник / Л.М. Карамушка, А.М. Шевченко. Біла Церква : КОІПОПК, 2013. 104 с.
44. Комунікації в публічному управлінні: аспекти організаційної культури та ділового спілкування : навч. посіб. / уклад. : Гошовська В.А. [та ін.] – Київ : К.І.С., 2016. 130 с.
45. Королук С. До проблеми розвитку культури сучасного директора школи. Директор школи, 2005. № 13; 37; 40; 41; 43.
46. Королук С. В. Модель розвитку управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу в системі післядипломної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2004. № 10. С. 10-13.
47. Кулешов В. Взаємодія регіональних та місцевих органів влади з громадськістю. Забезпечення конструктивного діалогу між владою та суспільством : матеріали наук.-практ. конф. (28 квіт. 2016 р.). Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2016. С. 85-88.
48. Ліпенцев А.В. Організаційна культура. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-ред. кол. : Ю.В. Ковбасюк (голова) [та ін.] ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ, 2011.
49. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка: основні положення : [навчальний посібник]. К., 1997. 245 с.
50. Монастирський Г.Л. Теорія організаційної культури підприємства: [підручник]. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 288 с.

51. Мартиненко В. М. Організаційна культура як об'єкт управлінської діяльності у сфері державної служби / В. Мартиненко, С. Гайдученко // Публічне управління: теорія та практика, 2012. № 1(9). С. 59-63.
52. Мортякова О.В. Механізми управління розвитком соціально-економічних систем: [монографія] / За заг. ред. О.В. Мортякової. Донецьк : ДВНЗ: «ДонНТУ», 2010. 688 с.
53. Моченов Г.А. До питання про соціально-психологічний клімат науково-дослідного колективу / Г.А. Моченов, М.М. Ночівник, 1970. 22 с.
54. Науменко Н. М. Параметри організаційної культури, що впливають на конкурентоспроможність підприємства. Економіка і менеджмент культури, 2013. № 2. С. 34-40.
55. Нижник В.М. Механізм мотивації високопродуктивної праці персоналу підприємств / В.М. Нижник, О.А. Харун. Хмельницький: ХНУ, 2011. 210 с.
56. Никифоренко В.Г., Кравченко В.О. Оцінка впливу організаційної культури на ефективність та конкурентоспроможність підприємства / В.Г. Никифоренко, В.О. Кравченко // БізнесІнформ, 2012. № 10. С. 260-263.
57. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління : посібник. Київ : Академвидав, 2003. 568 с.
58. Освітній менеджмент. Навчальний посібник, За ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки, К.: Шкільний світ, 2003. 400 с.
59. Пашко Л.А. Організаційна культура як передумова ефективності управління людськими ресурсами. Вісник НАДУ, 2003. № 3. С. 170-176.
60. Реан А. Л. Психологія і педагогіка : [підручник для вузів] / А.А. Реан, Н.В. Бордовская, С.І. Розум. СПб., 2007. 432 с.
61. Симонов У.П. Системний підхід – основа педагогічного менеджменту. Педагогіка, 1995. № 1. С. 14-18.

62. Сільченко І.А. Особливості сучасних систем управління персоналом та їх ефективність. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*, 2016. № 1. С. 91-95.
63. Стеценко Н.А. Формування системи управління персоналом підприємств машинобудування: автореф. дис... канд. екон. Наук : 08.00.04 / Н.А. Стеценко ; Хмельниц. нац. ун-т. Хмельницький, 2008. 21 с. укр.
64. Сорочан Т. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика : [моногр.]. Луганськ : Знання, 2005. 384 с.
65. Соціологія: короткий енциклопедичний словник. / уклад. : В. Волович, В. Тарасенко, М. Захарченко та ін. ; під. заг. ред. В. Воловича. К. : Укр. центр духовн. культури, 1998. 736 с.
66. Стадник В. В. Менеджмент / В.В. Стадник, М.А. Йохна. Київ : Академвидав, 2010. 472 с.
67. Тимошко Г. М. Організаційна культура керівника ЗНЗ – важливий фактор управлінської діяльності. *Регіональні аспекти формування стратегії суспільного розвитку: збірник матеріалів II міжнародної наук.-практ. конф. 27 травня 2010 р.* Чернігів: ЧІ МАУП, 2010. 190 с. С. 49-54.
68. Тимошко Г.М. Організаційна культура керівника загальноосвітнього навчального закладу: теорія та практика : Монографія. К. : Видво, 2014. 710 с.
69. Тимошко Г.М. Структурно-змістова специфіка складових організаційної культури керівника загальноосвітнього навчального. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Чернігів : ЧНПУ, 2014. Вип. 115. С. 231-236.
70. Тимошко А.Н. Теоретико-методологические аспекты развития организационной культуры руководителя общеобразовательной школы. *Сборник научных работ Академии последипломного образования*. Минск, 2013.

71. Управління персоналом : підручник / О.М. Шубалий, Н.Т. Рудь, А.І. Гордійчук, І.В. Шубала, М.І. Дзямулич, О.В. Потьомкіна, О.В. Середа; за заг. ред. О.М. Шубалого. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. 404 с.
72. Управління розвитком школи: [посібник для кер. утвор. учредд.] / за ред. М. Поташника, В. Лазарева. 1995. 464 с.
73. Уткін Е. Управління персоналом у малому та середньому бізнесі / Е. Уткін, А. Кочеткова, 1996. 206 с.
74. Ушаков К. Ресурси управління шкільною організацією, 2000. 144 с.
75. Харчишина О.В. Роль організаційних цінностей у формуванні системи мотивації персоналу. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2014. Т. 19. Вип. 2. С. 96-100.
76. Чернишова А.О. Деякі аспекти корпоративної культури організації. *Наукові праці: економічні науки*, 2010. К.: КНТУ, Вип. 17. 215 с.
77. Шалагінова Я. В. Психологія лідерства. С-Пб.: Мова, 2007. 494 с.
78. Шацький С.Т. Вибрані педагогічні твори. У 2-х томах/під. ред. Н.П. Кузіна, М.М. Скаткіна, В.М. Шацькій. К.: Педагогіка, 1980. Т. 1. 304 с. ; Т. 2. 414 с.
79. Шевченко А.М. Сучасні тенденції управління розвитком організаційної культури загальноосвітніх навчальних закладів. Електронне фахове видання «Народна освіта» Вип. 2 (23), 2014. Режим доступу : http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2473
80. Шейн Е. Організаційна культура та лідерство / Е. Шейн. 3-тє вид. ; пров. з англ. за ред. Т.Ю. Ковальнової. СПб, 2007. 336 с.
81. Шепель В. М. Іміджеологія: секрети особистої чарівності. М.: ЮНИТИ: Культура та спорт, 1994. 320 с.